

Gavnø Slot er stolte af deres tulipaner **side 8**

Grønne vægge med effektivt slyngende planter **side 24**

Prydløg - Allium **side 6**

HAVEGLÆDER

Frugthaven for børn

Børn elsker frugt og bær, og glæden er endnu større, når de kan plukke den i haven. Efteråret er perfekt at plante i. **Side 12**

EFTERÅR 2017

INDHOLD

3 Efterårets gøremål

Havens mange aktiviteter aftager hvert efterår, men der er nu alligevel en masse gode ting, som du med fordel kan kaste dig over. Mange af disse gøremål letter det senere arbejde i din have, så det er værd at studere lidt nærmere. Især plantning er aktuell om efteråret, så vent ikke på forårets varme og tørke – det er nu, du kan sikre en god plantning.

6 Prydløg - Allium

Hvert efterår har du mulighed for at sikre næste års blomsterflor af prydflugt. Her har vi set nærmere på de mange typer af Allium, som du kan vælge at plante. Læg mærke til højde, blomstringstid og farve – du kan designe dit helt eget bed med et rigtig langt blomsterflor.

8 Gavnø Slot er stolte af deres tulipaner

Lange traditioner har gjort tulipaner til Gavnø Slots varemærke. Siden 1957 har havens mange gæster kunnet nyde synet af bedene, hvori der hvert efterår lægges tulipanløg, som i maj måned står i fuldt flor. Ikke to år er ens, men det er nu de samme bede, der år efter år plantes til med et nyt hold. Gartneren deler ud af sine mange erfaringer med tulipaner og har også et par tip til, hvordan man opbevarer georginer – for det er nemlig afløseren, når tulipanerne visner ned.

12 Frugthaven for børn

Efterår er plantetid, og hvorfor ikke anlægge en frugthave for børn? Sammen med børn? De vil elske at få lov til at planlægge, købe, plante og vente på, at al den dejlige frugt skal høstes næste sommer. Måske har børnene allerede et par jordbærplanter, men hvorfor ikke supplere med blåbærbuske, ribs, hindbær og stikkelsbær? Dit havecenter har løsningen, for du kan få stikkelsbær uden torne, hindbær, der kun bliver små buske og jordbær, der modner helt hen i august.

21 Gør din have til en leg

Vi vil så gerne give alle ægte haveglæde og har derfor lagt årets Havens Dags kampagne an på, at du får valgt de rigtige planter til de rigtige steder. For at gøre havearbejdet til en leg, er det nemlig vigtigt at plante rigtigt, så planterne vokser til og letter det fortsatte arbejde.

24 Grønne vægge med effektivt slyngende planter

Grønne vægge, støjdemper og skærme, der hindrer nabokig. Vi har mange ønsker, der godt kan være udfordrende at løse; men her får du et bud på effektivt slyngende bladplanter, der udfylder en nyttig funktion.

28 Gem trampolinen væk bag en hæk

Vi kender alle synet af de glade hoppende børn, der kan bruge timevis på trampolinen. Den er blevet enhver families darling, men også en udfordring for havens æstetiske udtryk. Kan man forene disse to ting, så der både er plads til leg og æstetik? Vi giver et alternativt bud på, bag hvilke hække, det kan være nyttigt at gemme trampolinen.

Efterårets gøremål

GØREMÅL	STED	SÅDAN GØR DU
HØST	Drivhuset	Tomaterne yder allermest i sensommeren og begyndelsen af efteråret. Husk at høste løbende, så de ikke revner og bliver dårlige. Både aubergine, peber og chili har haft en god sommer til at vokse i og kvitterer nu med masser af lækre hjemmelavede frugter. Har du for meget, så vil naboen sikkert være glad for nogle smagsprøver. Pak også en kurv, når du næste gang skal på besøg hos venner og familie. Allerede i august er de første druer modne, mens andre sorter skal have nogle uger mere, inden de er rigtig søde.
	Køkkenhaven	I køkkenhaven er resterne af salatbedet gået i stok, rødbeder, gulerødder og andre rodfrugter er klar til høst; og har du plantet stangbønner, er de i fuld gang med at fuldføre deres vækst. Majskolber er saftige og søde. Har du for mange, så fjern dækblade og fimrehår. Læg de rengjorte majskolber i plastposer og frys dem direkte. Smager dejligt en kold vinterdag. Er der stadig kartofler til overs i jorden, så skal toppen af, og knoldene graves op. Vask det meste af jorden af og lad dem overfladetørre, inden de pakkes ned i kasser svøbt med avispapir, så lys ikke trænger ind og giver grønne knolde.
	Højbedet	Højbedets afgrøder er ligeledes klar til høst. Krydderurter kan høstes og frys ned, laves til pesto eller tørres.
	Frugtbedet	I frugtbedet er efterårshindbær store, søde og uimodståelige. De første brombær er spiseklare i slutningen af august, og der er fortsat gang i blåbærbedets sunde bær.
	Frugttræer	Frugttræerne er tunge af sommerens frugt og bliver løbende klar til høst. Husk at plukke paradisæbler til gelé og kvæder til mos eller tærte. Pluk også kvæderne inden frosten ødelægger dem.
	Nøddebuske	Snart er turen kommet til valnødder og hasselnødder, som jo skal sankes inden gnaverne samler dem til forråd. Skal dine valnødder holde vinteren over, så skal overfladen rengøres, evt. behandles med Atamon og opbevares tørt.
	Blomsterbedet	Der er stadig masser af blomster til vasen. Georginer er oplagte til efterårets buket, men også stauder som asters, høstanemoner, duehoved og sankthansurt er værdige buketblomster.

GØREMÅL	STED	SÅDAN GØR DU
PLANTE	Krukker	Når krukkerne med sommerblomster begynder at være lidt trætte at se på, så kan du med fordel skifte indholdet ud med sensommerens flotte planter såsom lyng, asters, høstanemoner, duehoved, alunrod og prydræsser. Se det store sortiment i dit lokale havecenter. Plant også nogle krukker til med prydløg, så er det nemt at pynte op foran huset, når foråret rammer os.
	Forårsløg	Der er intet så skønt som de første blomster i forårets bed. De kommer ikke af sig selv, så hvis du bare elsker prydløg, påskeliljer, perlehyacinter og tulipaner, så er det nu, du skal i gang med at lægge løg.
	Hæk	Når kalenderen når hen imod efterårsferien, vil du mange steder kunne bestille barrodede hækplanter hjem. Mål op og gør jorden klar til plantning. Sørg for, at hækken plantes lige, og husk at slutte af med at lægge en siveslange ud, så du nemt og billigt kan få vandet hækken det første år.
	Havens bede	Plant buske, stedsegrønne planter, surbundsplanter og masser af stauder. Gør havearbejdet til en leg og plant til, så du ikke skal bruge din fritid på at luge ukrudt! Læg også mærke til de mange dejlige træer og buske med flotte løvfarver – måske skal de på din ønskeseddel?
	Frugthaven	Vi elsker at dyrke vores egen frugt. Den smager på en eller anden måde bare meget bedre end den, vi kan købe i butikkerne; og så er de friske hindbær fra busken bare svære at erstatte. De fleste frugtbusse og -træer er relativt nemme at passe, og med lidt tålmodighed de første år, så skal de nok kvittere med masser af dejlige frugter til hele familien.
	Køkkenhaven	I august måned er det tid til at plante jordbærplanter til næste års høst. Har du også opdaget, at egne dyrkede hvidløg har en helt anden friskhed og styrke? Det er her om efteråret, at du skal sætte nye "fed" til næste sommers høst.
SÅ	Græs-plænen	Jorden er lun, fugtig og rigtig god at så nyt græs i. Går du med tanker om at lægge din plæne om, lave en ny plæne eller blot lappe huller, så er september og oktober gode måneder at gøre det i.
GØDNING	Græs-plænen	Tildel en portion gødning til hele plænen. Kan du allerede nu se en del mos, er det en god idé at kalke. Kalken vil hæve surhedsgraden og hindre mos i at vokse. Efterårskalkning af plænen er den mest effektive metode til fortsat at nyde en græsgrøn plæne uden mos.
	Store krukker	Har du skærmiljer i store krukker, skal de gødes om efteråret.
	Frugthaven	Jordbærbedet skal gødes i august og frem til midten af september måned.
OPRYDNING	Havens bede	Der vil fortsat være lidt ukrudt, som skal luges i havens bede. Lad det ikke få lov at overvinde, for selv om væksten er aftagende, så spirer nye ukrudtsplanter nemt frem. Når frosten har ødelagt georginernes top, skal de graves op og lagres frostfrit.
	Redskabs-skuret	Spader, river, hakkejern, planteskeer og andre haveredskaber skal samles sammen. Lav en rengøringsdag, hvor du får vasket af i sæbevand med en grov børste. Hæng redskaberne til tørre, så de er klar til at blive smurt ind i olie - og få vedligeholdt håndtag, fjedre og andre funktioner. Maskiner skal renses og smøres.

GØREMÅL	STED	SÅDAN GØR DU
BESKÆRING	Drivhuset	Tomatplanterne har haft travlt med at danne masser af nye frugter; men skal de nå at modne, så skal du standse planternes vækst i toppen. Om du gør det i august eller september er ikke så afgørende, men det giver fuldt modne tomater på planterne, hvis du udfører denne beskæring.
	Rosenbedet	Når rosenblomsterne visner, kan der opstå svampeproblemer i blomsterstængelen. Klip derfor ned til friskt ved, men undlad at klippe grenene af før til foråret.
	Frugthaven	Vanris er de lodrette grene, som dannes, når træet føler sig truet. Ses oftest på træer, der er blevet beskåret. De lodrette grene skygger, tager næring fra resten af træet og vil aldrig udvikle sig, så de kan danne frugter. Klip dem af helt tæt på grenen, de vokser ud fra. August er perfekt til denne beskæring.
	Havens bede	I staudebedet står mange af de afblomstrede planter med visne skud. Sæsonens blomstrende planter i bedet tager sig bedre ud, hvis du lige klipper de visne toppe af. Er der tale om stauder, som nemt frøsår sig, så slår du to fluer med et smæk, når du hindrer frøspredningen. Klip også fortsat georginernes visne blomster af, så du igen kan høste buketter her. De stedsegrønne kan du formklippe frem til midten af september måned.
	Græsplænen	Græsset skal fortsat klippes ugentligt – faktisk helt frem til jul, hvis vintervejret lader vente på sig. Lad ikke plænen stå med lange strå vinteren over, for det fremmer risikoen for svampe, der ligefrem kan slå græsset ihjel.
DIVERSE	Nedfaldne blade	Lad ikke store bunker af blade ligge på plænen. Saml dem sammen og læg dem på komposten eller i et tykt lag på køkkenhaven.
	Samle krukker ind	Husk at lukke for vandet, når frosten sætter ind. Tøm også haveslanger og vandkander, så de ikke frostsprænges. Frostsikre krukker kan godt stå ude hele vinteren; men planterne i dem bryder sig ikke om al vintervæden. Sæt dem ind under et tagudhæng eller ind i drivhuset vinteren over.
	Dekorationer	Snup en kurv og rosensaksen med ud på en runde i haven. Der er masser af dejlige blade, bær, kviste og frøstande, som nemt kan pynte på hoveddøren.
	Komposten	Få varmen, når komposten skal stikkes om. Der skal ilt til, når organisk materiale skal omdannes til muld; så det er en rigtig god idé at vende indholdet i kompostbeholderen rundt.

Prydløg - Allium

Jorden, som du lægger løgene i, skal være fri for store sten og ukrudt. Grav den godt igennem, så den er porøs og nem at arbejde med.

Brug en "løg-lægger" eller en lille graveske.

Læggedybden afhænger af størrelsen på løget. Nogle af sorterne danner meget store løg.

Løget skal ned i en dybde, der svarer til løgets højde tre gange. Er løget 5 cm, skal hullet være 15 cm. Dæk hullet til med løs jord og vand godt til. Læg ikke løg i vandlidende jord.

Beskæring

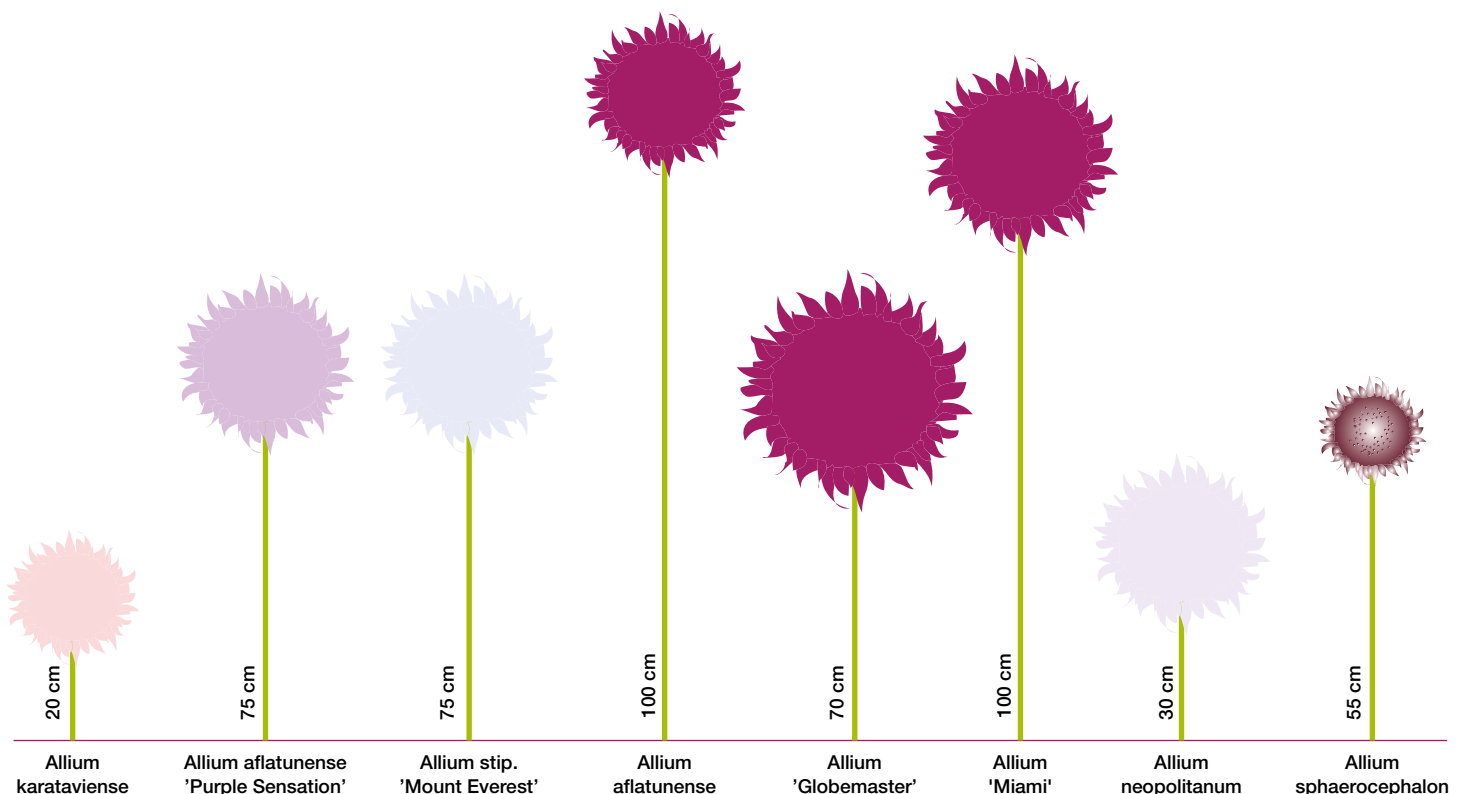
Når prydøgene er afblomstrede, må du gerne fjerne blomsterstænglen, men de grønne blade skal have lov til at visne ned. De giver nemlig næring til løget, som hvert år igen vil blomstre flittigt.

Blomstringstid og højder

SENT FORÅR

TIDLIG SOMMER

Fredfyldt går turen gennem parken med slangeformede tulipanbede under ældgamle krogede træer

Gavnø Slot er stolte af deres *tulipaner*

Trods kraftig tilbagegang i tulipanindustrien i Danmark, holder Gavnø fast i traditionen med at vise publikum, hvor flotte bedene tager sig ud, når de er plantet til med en stor farvepalet af tulipaner.

Gartner på slottet

Søren Hansen, der er gartner i Gavnøs Slotspark, viser rundt og fortæller om parkens mange planter. Sammen med tre andre ansatte, sørger han for, at det hele ser pænt og ordentligt ud, når parkens godt 110.000 årlige gæster besøger parken. Søren Hansen kan huske, da der var 150 løgavlere i Danmark, og det er "kun" 40 år siden. Dengang var hollænderne bange for konkurrencen fra Danmark; en balance, der for længst er tippet til den modsatte side.

Danmarks største tulipanfestival

Siden 1957 har det været muligt at opleve synet af de mange tusinde tulipaner, som fra slutningen af april og langt ind i maj måned lyser bedene i slotsparken op. Det er stadigvæk Danmarks største udstilling af tulipaner; og den beundres af de mange besøgende, som også har mulighed for at afgive deres stemme på den tulipan, de allerbedst kan lide. Denne form for publikumsafstemning giver løgavlerne et vigtigt værktøj for fremtidens produktion.

Sådan lægges løgene

Hvert efterår i oktober måned, når parken lukker for havebesøg, lægges næste års bede af tulipanløg. Hvert år planlægges nye

Gartner Søren Hansen ved sine yndlingstulipaner – 'Ap-peldorn' som er gode gamle kendinge. De mest robuste og hårdføre tulipaner

Under store lindetræer står disse tre smukke krukker, der indeholder sorten 'Kronprinsesse Mary'. Sorten fik sit navn tilbage i 2008 og er hvert år blevet kåret som Årets Tulipan af publikum

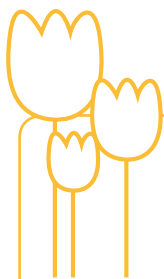

Tulipanbede med Gavnø Slot som baggrund

Lidt historie

Gavnø Gods er familieejet, og i mere end 300 år har adelsslægten Reedtz-Thott drevet det store gods, som også slægterne Lindenov og Trolle har besiddet. Det var Dronning Margrethe den første, der opførte et dominikaner nonnekloster tilbage i 1402. Flere fløje blev senere bygget til, og i 1750 afsluttede man byggeriet med at anlægge parken, der i starten var fransk præget med alléer og parterreanlæg. Ca. 100 år senere omlagde man parken til mere engelsk landskabelig stil, som viste sig at passe godt til blomsterløgspark. I 2016 var det for øvrigt 60 år siden, den første blomsterløgsudstilling blev anlagt.

I dag drives Gavnø Gods af Hofjægermester, baron Otto Reedtz-Thott og han hustru Hofjægermesterinde, advokat, baronesse Helle Reedtz-Thott, som bor på stedet med deres tre børn. De løfter familiens betydelige rolle som samlere og bevarer kulturhistoriske og nationale værdier. Godset har et jordtilliggende på 2.500 ha, hvoraf de 1.000 ha er skov. Der er 130 lejeligheder tilknyttet godset, der har 40 medarbejdere.

Du kan også lægge løg i græsplænen

Foruden tulipaner, kan følgende løgplanter blomstre i din plæne hvert forår:

- Alm. guldstjerne, *Gagea lutea*
- Hulkravet kodriver, *Primula veris*
- Hvid anemone, *Anemone nemorosa*
- Alm. klokkeskilla, *Hyacinthoides non-scripta*
- Krokus, *Crocus*
- Narcis (påske- og pinseliljer), *Narcissus*
- Alm. perlehyacint, *Muscari botryoides*
- Russisk skilla, *Scilla cibirica*
- Alm. snepryd, *Scilla forbesii*
- Alm. vibææg, *Fritillaria meleagris*

Det store tulipanbed set fra slottet

TIPS

Plant løgene i mindre grupper, så du kan slå gang-arealer i græsset og komme tættere på blomsterne. Vent med at slå løgenes visne toppe ned, til de er faldet helt om og ligger fladt.

mønstre med løg i større eller mindre grupper af samme sort. "Det giver afgjort den største effekt, når man planter ensartede bede", siger gartner Søren Hansen. Et råd, som han ofte giver gæsterne i parken, når han bliver spurgt om, hvordan de selv kan dyrke tulipaner. "Jeg er godt

klar over, at der især i Holland er en tendens til at blande forårsløgene, men i Danmark passer de ensartede bede bedre til vores havekultur", mener Søren, der har arbejdet med tulipaner i rigtig, rigtig mange år.

Anvender de samme bede år efter år

Den nye sæson starter næsten lige efter, forårets tulipaner i haven er afblomstrede. Kontakten med tulipanløgsavlerne er vigtig og afgørende for, hvordan næste års bede kommer til at se ud. Når avlerne har meldt tilbage med deres ønsker, så går gartnerne i gang

med at planlægge de nye bede. Sidste års tulipanbede har været fyldt med andre planter sommeren over, men om efteråret skal det hele fjernes for at gøre plads til de nye tulipaner. "Vi har anvendt de samme bede i årevis. Vi passer selvfølgelig godt på jorden i bedene og sørger for at tilføre ekstra jord og gerne lidt kompost hver gang, vi rydder dem. Planterne får både vand og gødning jævnlige, så vi udpiner på ingen måde jorden", oplyser Søren Hansen.

Genbruger ikke de samme løg

"Vi kan desværre ikke anvende de samme løg år efter år. Først og fremmest fordi vi skal plante tulipanbedene til med georginer og andre sommerblomster, men også fordi vi ikke kan være helt sikre på, at løgene er lige så villige til at genblomstre to år i træk. Det er nemlig ikke alle sorter, der har lige gode egenskaber, når det kommer til flerårige blomstringer", indrømmer Søren. Han anbefaler altid havens gæster, at de skal betragte tulipanerne som sommerblomster, der kun klarer én blomstring. Nye tulipanløg skal derfor lægges hvert eneste efterår for at sikre fuld blomstring.

Når tulipanerne om foråret er helt visne, skal alle løg tages op. "Her er vi glade for al den hjælp, vi får fra vores dejlige gæster. De får

'Barbados'

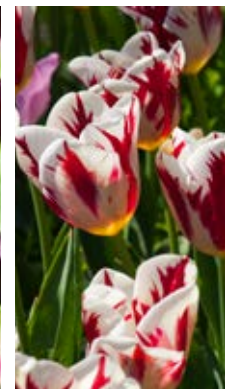
'Queensland'

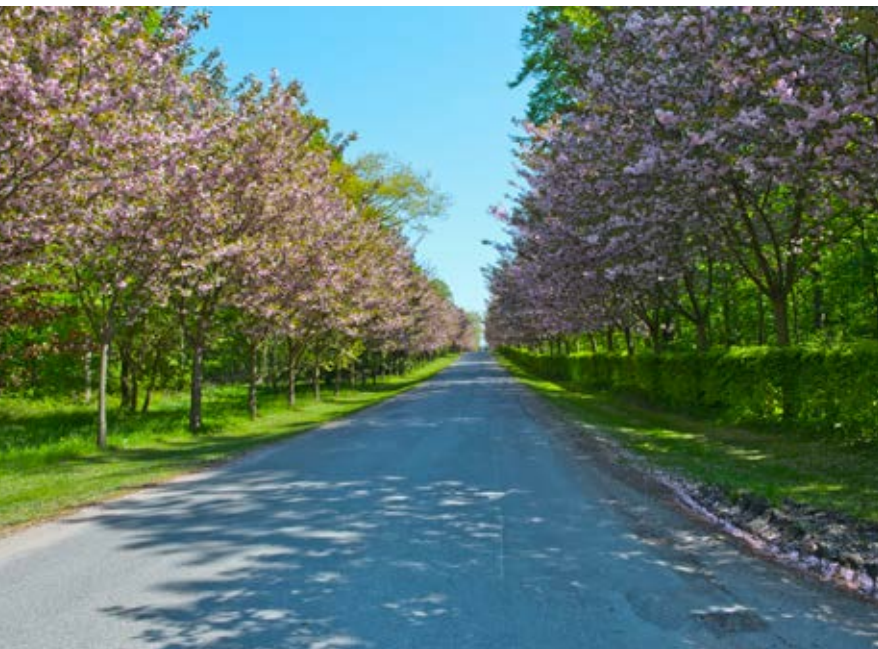

'Queen of Night'

'Grand
Perfektion'

På vej mod Gavnø Slot kommer man gennem denne imponerende allé med 135 prydkirosebærtræer

Sådan opbevarer gartner Søren Hansen georginer

"Vi opbevarer knoldene på en bund af tør spagnum i kasser, der kan stables. I løbet af vinteren potter vi knoldene op i relativt tør spagnum. Når vi synes tiden er ved at være inde, vander vi potterne, så planternes vækst går i gang", fortæller han.

Lav en aktivitetsdag

Gavnø er et besøg værd.

Foruden parken, tilbyder stedet en tur i deres slotsbryggeri, slotskapel, som skulle være det mest farverige i hele Norden, maleriudstilling med 1000 malerier og Go Fly i toppen af træerne ved siden af parken.

nemlig mulighed for at hente en gratis pose løg til deres egen have – bare de rydder pænt op her hos os", smiler Søren.

Årets gang i parken

Når påskeliljer og tulipaner er afblomstrede, bygges bedene op med liljer, georginer, heliotrop og begonia. De 1600 georginer gemmes hvert år og startes op i det lille gartneri, så "hullet" uden blomster ikke bliver for stort. I det lille gartneri produceres der bl.a. Dr. Ingrid Pelargonier, isbegonier og lidt forskellige sommerblomster til krukkerne.

Der er mange gøremål i parken, som foruden tulipanbedene også kan byde på en fin sansehave, en ret stor rosenhave med 50 bede, en pæonhave og op mod 100 forskellige træer.

Der er mange områder man kan besøge i slotsparken

Et mix af gule påskeliljer og hvide tulipaner er kun til at blive i godt humør af

'Monte Carlo'

'Innoendo'

'Blue Diamond'

Jordbær er modne fra slutningen af juni og ca. en måned frem. Plant forskellige sorter og udvid sæsonen.

alle frugtbuske elsker sol

Børn elsker at komme i haven for at plukke frugt og bær. Hvor længe, man kan fastholde dem i projektet, kan imidlertid være en udfordring. Du kan her se og læse om tiltag, der tager udgangspunkt i en frugthave set i børnehøjde. Den vil være interessant for både helt små børn og børn, som er på vej ind i teenagealderen.

Frugthaven for børn

Jordbær ligger på førstepladsen

Spørger du børn om, hvilken frugt i haven de bedst kan lide, så svarer de ret hurtigt – JORDBÆR. Plant derfor jordbær sammen med børnene her i efteråret, så de allerede til næste sommer får fuldt udbytte af planterne.

- Plant i en række i køkkenhaven, hvor man nemt kan komme til fra begge sider. Undgå at børnene kommer til at træde på bærrerne; så giv masser af plads.
- Du kan også plante i en krukke, altankasse eller lave en jordbærfontæne.
- Du kan plante et helt højbed til med jordbær – her behøver der ikke være rækker.

Året rundt med jordbær

Efterår

Plante nye friske jordbærplanter fra dit havecenter. Klippe alle udløbere af gamle planter, så de ikke tager kræfterne fra moderplanten. Lægge kompost omkring planterne eller tilføje naturgødning.

Vinter

Hviletid i jordbærbedet

Forår

Når planterne starter med deres blomstring, må de ikke tørre ud. Vand derfor i tørre perioder, så du får store flotte bær. Plantetid – fik du ikke plantet i efteråret, kan nye planter godt nå at give en lille høst allerede til sommer, hvis du planter om foråret. Lug ukrudt og fordel tørret græsafklip eller halm under planterne, så der ikke kommer jord på bærrerne.

Sommer

Høsttid. Pluk bærrerne med den grønne hase, som først fjernes, efter at bærrerne er skyllet i koldt vand. Fjern rådne bær fra bedet, så de ikke smitter. Pluk hyppigt og nyd de mange dejlige bær. Har du flere, end I kan spise, så frys bærrerne ned til senere brug.

SORTSVALG

Tidlige

'Honeoye', 'Sonata', 'Daroyal'

Middel

'Elsanta', 'Korona', 'Polka'

Sene

'Florence', 'Malwina'

Opskrifter

Det kan du bruge jordbær til:

Rystebær, kompot, saft, gelé, syltetøj, marmelade, smoothie, is, grød, jordbær med fløde og i bagværk som roulade og tærte. Brug også jordbær i sommerens salater – lad blot fantasien finde frem til endnu flere retter med jordbær.

Opskrift

Fancy jordbærkager med chokolade

Bund

200 g usaltet smør

100 g sukker

Korn fra en vaniljestang

250 g hvedemel

90 g majsme

Fyld

Til ca. 6 kager skal du bruge:

6 spiseskefulde hjemmelavet jordbærmarmelade

6 spiseskefulde flødeskum

6 jordbær

Ca. 50 g chokolade med højt kakaoindhold

Først bages bundene.

Alle ingredienser blandes til en fast dej og hviler køligt i min. 30 min. Rulles ud på meldækket bord i en tykkelse på ca. ½ cm. Stik dem ud, så de passer til dine muffinforme og prik nu huller med en gaffel, inden du bager dem i en forvarmet ovn på 180° C i ca. 20 min.

Når kagebundene er kølet af, lægges de i fine papirforme.

I hver muffinform lægges nu 1 spiseskefuld hjemmelavet jordbærmarmelade og flødeskum ovenpå. Smelt chokoladen og dyp de hele bær eller lav flotte mønstre. Når chokoladen er afkølet, lægges der et bær på hver kage.

Frugthaven for børn

Sommerhindbær modner fra starten af juli og ca. en måned frem. Efterårshindbær modner fra august og danner modne bær helt hen i november.

Hindbær hitter

I takt med at jordbærhøsten aftager, følger sommerhindbærrene. De modner over en lang periode, så der er næsten altid modne bær på buskene. Da de sagtens kan blive overmodne, kræver det, at buskene plukkes helt igennem en til to gange om ugen. Både sommer- og efterårshindbær plantes det meste af året fra potter. Sommerhindbær danner bær på sidste års skud, mens efterårshindbær når at danne bær på de skud, de danner om foråret.

- Plant et bed til med hindbær i lige rækker og afslut med at trække tråde, så de lange frugtbærende stængler ikke knækker.
- Plant den nye kompakte sort 'Ruby Beauty' i krukker eller bedet – den bliver kun 0,5 - 1 m høj og får modne bær hele sommeren.

Året rundt med hindbær

Efterår

Plant nye hindbær. Beskæring af sommerhindbær, så de skud, der allerede har båret, fjernes ved jordoverfladen. Høst efterårshindbærrene frem til frosten sætter ind.

Vinter

Hviletid i hindbærbedet. Sen vinter kan man beskære både sommerhindbær og efterårshindbær.

Forår

Giv en god portion naturgødning til hele bedet. Sørg for at de lange stængler vokser på den rigtige side af din opbinding. Lug ukrudt og græs væk fra bedet.

Sommer

Høst sommerhindbær og styr de lange stængler ind bag snoren på de hindbær, der først modner til august.

SORTSVALG

Sommerhindbær

'Algonquin', 'Glen Ample', 'Tulameen'

Efterårshindbær

'Autumn Amber', 'Autumn Bliss', 'Autumn Treasure', 'Polka'

Opskrifter

Det kan du bruge hindbær til:

Kager, smoothie, syltetøj, milkshake, gelé, marmelade, is og eddike. Prøv også denne salat, hvor hindbær bidrager både med ynde og dejlig smag.

Opskrift

Salat med hindbær

1 lille knold fennikel

1 agurk

Ca. 25 g bredbladet persille

Ca. 25 g basilikum

100 g hindbær

1 – 3 spsk. olivenolie

1 spsk. hindbærvineddike

Salt og peber

Skær fennikelknolden i fine skiver. Skræl agurken og skær også den i mundrette stykker. Bland fennikel og agurk med persille og basilikum i en skål. Fordel de friskplukkede hindbær ovenpå. Lav en dressing af olie, vineddike, salt og peber og smag den til, inden den hældes over salaten.

Når børnene selv anretter salater, hvor mange af ingredienserne kommer fra deres egen have, så motiveres de også til at spise den.

Opskrift

Supernem hindbæris

Pluk ½ kg hindbær og frys dem ned – gerne så de ligger løst i en pose. Når bærrene er helt frosne, tages de op, hældes i en kraftig blender, og nu skal du blot tilsætte:

1 -2 dl fløde eller mælk

Ca. 2 dl flormelis

Blend til blandingen indtager en softice konsistens, pynt evt. med mynteblade og servér den med det samme.

Frugthaven for børn

Fyld et ca. 20 cm tykt lag barkflis rundt om disse frugtbuske – så undgår du at luge. HUSK at fjerne al ukrudt, inden du fylder barkflis på bedet.

Ribs, solbær og stikkelsbær

Røde ribs, der hænger som lysende røde perler på en snor, virker dragende på børn. Den stikkende stikkelsbærbusk med de sødmefyldte stikkelsbær virker udfordrende; og måske skal der afholdes en "challenge", når solbærbusken smages til? De gode gamle kendinge er blevet meget populære i børnenes have, for her bliver smagsløgene udfordret med syrlige, søde og stærke smage.

Stikkende stikkelsbær

De syleskarpe torne, som en stikkelsbærbusk forsvaret sig med, er ikke rare for små børnefinger; men lokker bærrene nok, så skal de buttede hænder nok finde vej. Har du fravalgt stikkelsbærbuske pga. tornene, så glæd dig over de nye sorter af stikkelsbær, som (næsten) ingen torne har.

Der er faktisk to forskellige typer stikkelsbær. Spiseversionen og madlavningsbærrene. Sørg for at plante de sødmefyldte spisebær og plant gerne både en sort med rødlige bær og én med grøngule. Kontakt din gartner i dit havecenter for vejledning i sortsvalg af stikkelsbær.

Det kan du lave af stikkelsbær

Kompot er især velegnet til retter med fisk. Kompotten går også godt i spænd med stærke oste eller som tilbehør til hjemmelavet vanilleis. Lav en marmelade af stikkelsbær og hyldeblomster – det er både dekorativt og velsmagende. Bland også stikkelsbær i smoothies og frys dem ned i isterninger.

Stikkelsbær modner allerede i juni, men sidder fast på busken helt hen mod 1. august.

Stærke solbær

Modne solbær har en helt unik aroma og smag. Enten elsker man dem, eller også bryder man sig slet ikke om dem. Lad endelig børnene smage lige så mange gange, de har lyst – også selv om de spytter ud de første mange gange. Det kan nemlig godt betale sig at kæmpe lidt mod kræsenheden her, for solbær er nogle af de allermest sunde bær vi har. Indholdet af de gode antioxidanter er tårnhøjt, og når man først har fået smag for de stærke bær, er de en ren nydelse.

Det kan du lave af solbær

Solbærsaft, syltetøj, sorbetis, smoothies og i kager. Frys ned i isterninger til en kold børnedrik på terrassen.

Solbær bliver hurtigt sorte, men skal sidde til slutningen af juli måned eller ind i august før de er rigtig modne. Bærrene skal slippe busken før de er modne nok.

Året rundt med ribs, solbær og stikkelsbær

Efterår

Når høsten er overstået, kan du med fordel klippe ca. 1/3 af de ældste grene af buskene. Det gælder kun for buske, der har stået ca. fire år i din have. Beskæringen kan også ske i en frostfri periode i løbet af vinteren.

Plant buske hele efteråret. Prøv at lave en blandet hæk med ribs, solbær, stikkelsbær og jostabær; så er der bær nok til både dine egne og naboens børn.

Vinter

Hviletid i bedet med frugtbuske.

Forår

Ribs og solbær er nogle af de første buske, der får nye blade hvert forår. Samtidig med løvspring i april måned, skal du lægge en god portion kompost rundt om hver busk. Du kan også vælge at gøde med naturgødning. Er der kommet ukrudt i løbet af vinteren, skal det luges væk.

Du kan plante nye buske hele foråret. Husk at vande godt til i forbindelse med plantningen, og fortsæt med vanding i tørre perioder hele den første sommer.

Sommer

Nu gælder det om at nyde alle de skønne sommerbær. Få børnene til at passe høsten og brug ferietiden til at eksperimentere med bærrene i køkkenet.

Husk at luge uønsket plantevækst (ukrudt) ud af buskene.

Ribs modner fra juli og sidder stadig modne på busken langt ind i august måned.

De syrlige ribs

Læskende og forfriskende små runde bær, der smager skønt en solrig sommerdag. Busken, som ribs vokser på, er opret og bliver omkring 1,5 m høj. Det er nemt at plukke ribs for både små og store.

Ribs fås også med hvide bær. De hvide ribs er sødere i smagen, end de røde. Fuglene jagter ofte de røde bær, men har svært ved at se de hvide, som derfor kan være et godt supplement til de røde.

Det kan du lave af ribs

Gelé, rysteribs (friske bær rørt med sukker), bagværk og saft. Bærrene pynter og smager godt i en grøn salat. Prøv også at fryse ribs ned i isterningerne.

Opskrift

Ribskage med marengs

Bund:

3 æggeblommer

125 g rørsukker

Korn fra en vaniljestang

75 g smeltet smør

½ dl mælk

150 g hvedemel

½ tsk. bagepulver

250 g ribbede ribs

Pisk æggeblommer med rørsukker og vanilje. Bland det smeltede smør i. Hvedemel og bagepulver blandes og sigtes og vendes sammen med mælken til dejen er ensartet. Hældes i springformen og dækkes med ribs.

Bages i en 200° C varm ovn i ca. 20 min.

Marengs:

3 æggehvider

150 g rørsukker

Pisk æggehviderne helt stive. Hæld ca. ½ af sukkeret i og pisk. Resten af sukkeret hældes i ad flere gange, indtil det hele er opløst i massen.

Marengsmassen fordeles på kagen, som igen skal i ovnen ved 200° C til den bliver gylden – det tager ca. 15 min.

Jostabær eller solstik er en krydsning mellem solbær og stikkelsbær. Man kan nemt fornemme smagen af både stikkelsbær og solbær i de mellemstore runde bær. Jostabær er en kraftig busk uden torne, der godt kan nå en højde på 2 m. Bærrene bruges som solbær og stikkelsbær.

Frugthaven for børn

Der er et stort antal forskellige sorter af blåbær i dit havecenter, så lad dig inspirere af modningstid og størrelse på busken, når du køber blåbær til frugthaven. De tidligste sorter modner fra midten af juli måned, mens de senest modne sorter først kan plukkes et stykke henne i september.

10 GODE SORTER

Modner i juli

'Berkely', 'Blue Crop', 'Blue Jay', 'Bluegold', 'Olympia', 'Puru', 'Reka'

Modner i august

'Chandler', 'Draper', 'Patriot'

Blåbærbuske er den moderne families fælles samlingspunkt

Blåbær smager sødt og mildt. Der er et lavt syreindhold i bærrene, og det kan næsten alle børn lide. Buskene er oprette, og der er faktisk stor forskel på, hvor høje og kraftige de enkelte sorter bliver. Helt nye kompakte sorter er forældet, så de kan stå i en mellemstor krukke i flere år. Der er altså rigtig mange muligheder for at indføre blåbær i børnenes frugthave.

Surbundsplante

Blåbærplanternes naturlige voksested er skovbunden, og der findes steder i Danmark, hvor man kan være heldig at støde på vilde blåbær. I de svenske skove er blåbær meget almindelige. Når vi dyrker blåbær i haverne, anvendes oftest de amerikanske storfrugtede sorter. I modsætning til de

vilde, er de storfrugtede blåbær ikke gennemfarvede, men lyse indeni.

Blåbær kræver en sur jord at vokse i, og jorden skal være meget porøs og veldrænet, for at busken trives optimalt. Sådant er almindelig havejord ikke.

Involvér børnene og hjælp hinanden med at grave et hul eller en rende, hvis I vil plante en række. Renden skal være 50 – 70 cm i dybden og ca. 40 cm i bredden. Fyld renden med surbundsjord fra dit havecenter, og plant nu buskene heri. Plant store planter fra starten, for den årlige tilvækst er lille; og det vil tage mange år før planterne giver en solid høst, hvis det er små eksemplarer, I planter.

Bestøvning

Udbyttet bliver størst, hvis der plantes minimum to forskellige sorter af blåbær. Når de krydsbestøves, vil et større antal blomster munde ud i friske og lækre bær.

Året rundt med blåbær

Efterår

De sidste modne bær plukkes og nydes eller fryses ned til den lange vinter.

Vinter

Hviletid i bedet med blåbær.

Forår

De nøgne grene er klar til at springe ud. Gød med surbundsgødning, når de første blade folder sig ud. I maj måned vil de smukke hvide klokkeformede blomster dække busken.

Sommer

Efter god bestøvning vil de mange hvide blomster omdannes til bær. Spagnum tørrer nemt ud, så i tørre perioder skal du vande dit blåbærbed. Husk også at fjerne alt ukrudt og græs i en diameter på ca. 1 m rundt om hver busk.

Opskrifter

Det kan du lave af blåbær

Blåbær er gode som en snack direkte fra busken eller skålen. Spis den på morgenmaden, mos nogle bær med lidt sukker og citronsaft til en nybagt bolle eller lav blåbærmarmelade. Da syreindholdet er meget lavt, skal du altid tilsætte syrlige æbler eller citronsaft til marmeladen. I bagværk er blåbær altid et hit, og en lækende sommerdrik med indfrosne bæristeringer er med til at skabe en festlig stemning.

Opskrift

De lækreste blåbærmuffins

- 12 muffins**
- 360 g hvedemel**
- 1 tsk. bagepulver**
- 125 g rørsukker**
- 2 store æg**
- 125 g yoghurt naturel med højt fedtindhold**
- 125 g mælk med højt fedtindhold**
- 125 g smeltet usaltet smør**
- 125 g blåbær**

Tænd ovnen på 180° C. I en skål blandes hvedemel, bagepulver og rørsukker. I en anden skål blandes æg, yoghurt, mælk, smeltet smør og blåbær. Hæld de "våde" ingredienser ned til de tørre og vend nænsomt rundt til en ensartet masse. Fyld i 12 muffinsforme og bag i ca. 12 min. til de er gylde. Pynt evt. med lidt flormelis og frisk citronmelisse.

Opskrift

Nem opskrift på blåbæris

- 3 dl blåbær**
- 3 spsk. sukker**
- 3 æggeblommer**
- 100 g flormelis**
- 1 spsk. vaniljesukker**
- ¼ l piskefløde**

Kog blåbær og sukker til bærrene brister. Sigt massen og afkøl væsken. Pisk æggeblommer med flormelis og vaniljemassen. Vend blåbærvæsken i. Pisk flødeskum og vend det forsigtigt sammen med blåbærræggemassen. Stilles i fryseren eller hældes på forme til ispinde.

Frugthaven for børn

Brom-
bær modner
fra slutningen
af august og helt
frem til novem-
ber måned.

SORTSVALG

'Loch Ness', tornfri
'Loch Tay', tornfri og mere
kompakt end 'Loch Ness'
'Thornfree', tronfri. 'Navaho'
er mere buskformet og
bliver ikke så høj.

Året rundt med brombær

Efterår

Høsttid i brombærbedet. Over en længere periode modner de sorte bær. Plukker du dem umodne, er de syrlige, så vent med at plukke til de nemt slipper deres tag i busken.

Vinter

Hviletid i bedet med frugtbuske. I frostfrie perioder kan du beskære brombærbuskene. Klip de stængler ned til 20 cm, som netop har båret frugter. Sidste års nye skud vil i år levere modne bær.

Forår

Sørg for beskæring og opbinding af nye skud inden løvspring. Gød med naturgødning. Lug ukrudt ud af bedet.

Sommer

Er sommeren meget tør, kan det være en god idé at vande brombær, så bærrene bliver store og flotte.

Brombærkrat med vitaminrige bær

Konkurrencen om den bedste smag vindes stadig af de "vilde" brombær, men den gode smag nærmer sig på de nye sorter, der introduceres på markedet. På den måde er det muligt at høste brombær fra tornfrie brombær i

egen have, og det er bestemt en fordel! Er børnene vilde med at gå på jagt i deres favoritkrat, hvor det år efter år bugner med de lækreste bær, skal det jo ikke forhindre jagten på de vitaminrige efterårsbær.

Opskrifter

Det kan du lave af brombær

Gelé, marmelade, syltetøj, muffins, kager og som vitaminbomber i en grøn salat.

Opskrift

Krydret brombær-æble chutney

700 g brombær
250 g syrlige æbler uden skræl
skåret i små stykker
250 g fint snittede løg
7 g salt
15 g sennepspulver
15 g stødt ingefær
½ tsk. revet muskatnød
¼ tsk. cayennepeber
¼ l lagereddike
250 g rørsukker

Først skal de vaskede brombær småkoge i lidt vand i ca. 20 min. Når bærrene er møre, presses massen gennem en finmasket si for at få kernerne væk. Kom nu løg, æblestykker, brombærmasse og alle krydderierne i en gryde sammen med eddiken, men vent med sukkeret. Bring grydens indhold i kog og skru helt ned for varmen, så gryden kan stå og småsimre i ca. 1 time. Nu tilsættes sukkeret under omrøring. Lad massen småkoge, indtil den har en god tykkelse. Slutteligt hældes chutneyen på rengjorte glas. Passer perfekt til rødt kød og and.

Opskrift

Rasmus Klump pandekager med brombærsyltetøj

Dej til 4 personer:

2½ dl mel

1 tsk. sukker

¼ tsk. salt

1 citron

3 æg

4 dl mælk

Smør til bagning

Mel, sukker, salt og skrællen af 1 citron blandes, og de sammenpiskede æg hældes i. Tilsæt mælken ad flere omgange og sørg for, at der ikke er klumper i dejen.

Serveres lune med dejlig brombærsyltetøj og evt. lidt vanilleis.

Gør din have til en leg

Gartnerne i dit havecenter har en mission. Den går ud på at gøre din have til en leg. Det skal nemlig være en fornøjelse at holde have og ikke en sur pligt. At gøre havearbejdet legende let kan umiddelbart godt lyde som lidt af en udfordring; men ikke desto mindre påstår vi, at det kan lade sig gøre at lette havearbejdet så meget, at det bliver en leg.

Stor faglighed

De danske havecentre står for stor faglighed og masser af erfaring. Du møder måske ikke "den smarte sælger" i dit havecenter, men derimod den solide gartner, der selv har egen have og i mange år har vejledt og bidraget med inspiration til de danske haver. Gartnerne kender et væld af planter, som de med rette kan anbefale lige præcis til de forhold, du har hjemme hos dig.

Rette plante rette sted

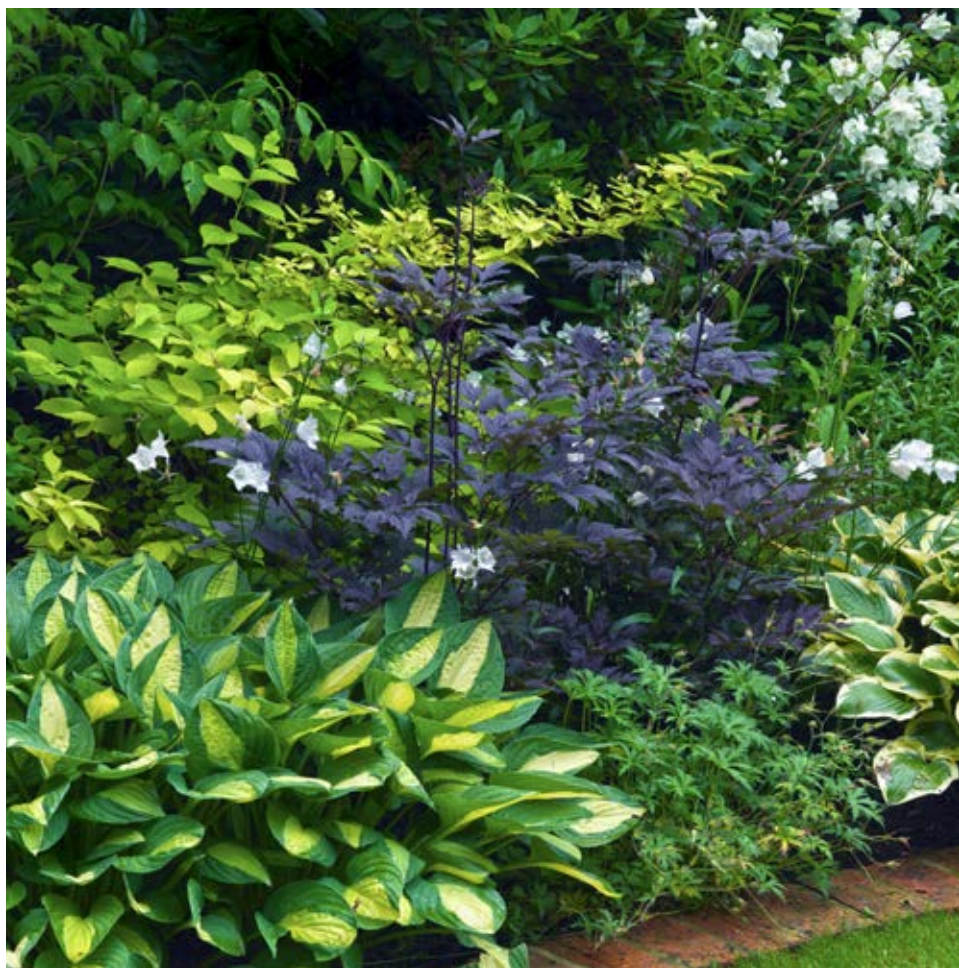
Egentlig er det ikke så svært. De fleste planter har specifikke krav til voksepladsen. Nogle kræver fuld sol, mens andre godt kan vokse og blive flotte under skyggede forhold. Andre planter kræver fugtig jord, mens der også findes planter, der udelukkende kan vokse, hvor der er tørre forhold. Jordens surhedsgrad skal der også tages hensyn til. Et rododendronbed på en lerknold går bare ikke.

Hvis du får placeret planterne de rigtige steder i haven, vil de hurtigt vokse op uden yderligere behov for pasning - og så bliver det en leg at holde have.

Nord, syd, øst, vest

– hvor trives hvilke planter bedst?

I forbindelse med årets "Havens Dag" kampagne d. 10. september, slår vi et slag for planter, der trives godt i de fire verdenshjørner. Til dagen er der udarbejdet en folder, hvor planter, som egner sig til det nord-, syd-, øst-, og vestvendte bed, er beskrevet. Her får du en forsmag på nogle af disse planter.

Skyggebed på nordsiden, hvor især hosta med masser af kontraster står flot sammen med den mørkebladede hyld

Sydvendt bed med masser af sol det meste af dagen. Elefantgræs, sankthansurt, raketblomst og asters gør bedet attraktivt i sensommeren

Nordvendte bed 10 planter til skygge og fugtig jord

I det nordvendte bed er antallet af skyggetimer allerstørst. Ofte ligger bedet op ad en mur, et plankeværk eller ved en hæk. Nogle af de mest relevante planter til denne placering kan skabe masser af frodig vækst, men knap så mange blomster. Når du skal plante i et nordvendt bed, skal du huske at trække planningen lidt væk fra hækken, og er der en mur, må planterne ikke stå inde under

udhænget. Jordens fugtighed er rimelig høj i det nordvendte bed.

Stauder

Høstanemone (*Anemone hepatica*), Funkia (*Hosta*), Kærminde søster (*Brunnera*), Hasselurt (*Asarum europaeum*)

Bregner

Strudsvinge (*Matteuccia*)

Træer

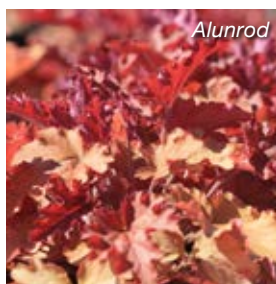
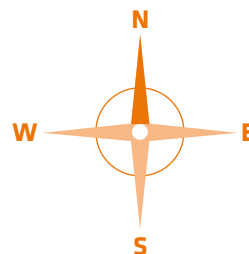
Kristtorn (*Ilex*)

Buske

Surbær (*Aronia*), Laurbærkirsebær (*Prunus laurocerasus*)

Klatreplanter

Italiensk skovranke (*Clematis viticella*), Vedbend (*Hedera*)

Vestvendte bed 10 planter, der passer godt til halvskygge og middelfugtig jord

Det vestvendte bed ligger skyggefuldt først på dagen, men fyldes af lys henimod solnedgang. Her skal planterne kunne tåle lidt mere tør jord. Der er flere blomster på planterne i det vestvendte bed, hvis du vælger dem, der vokser i halvskygge.

Stauder

Alunrod (*Heuchera*), Akeleje (*Aquilegia*), Purpursolhat (*Echinacea*), Lupin (*Lupinus*)

Græsser

Japansk star (*Carex*)

Bregner

Mangeløv (*Dryopteris*)

Træer

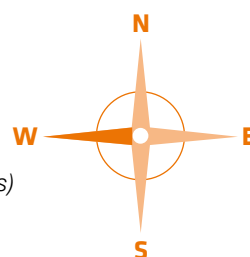
Magnolie (*Magnolia*)

Buske

Hortensia (*Hydrangea macrophylla*, *H. paniculata*, *H. arborescens*), Buskpotentil (*Potentilla fruticosa*)

Klatreplanter

Klematis (*Clematis*)

Sydvendte bed 10 tørketålende planter til fuld sol

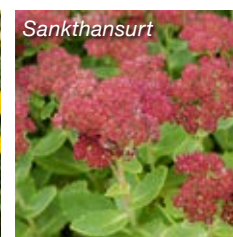
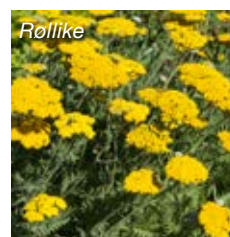
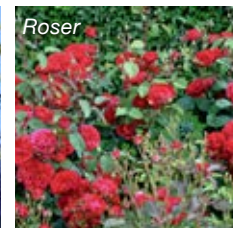
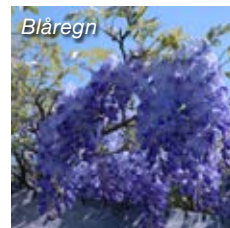
I det sydvendte bed er der masser af solskinstimer. Kravet til planterne her er derfor, at de kan tåle at stå relativt tørt i nogle perioder. Generelt er planter, der har smalle eller sukkulente blade, mere velegnede til at klare meget sol. Planter til det sydvendte bed skal vandes ekstra godt det år, de plantes.

Stauder

Røllike (*Achillea*), Blodrød storkenæb (*Geranium sanguineum*), Sankthansurt (*Sedum*)

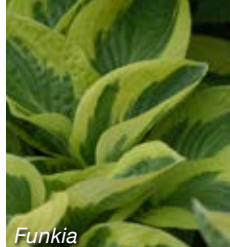
Græsser

Præriehirse (*Panicum*)

Efeu

Funkia

Strudsvinge

Hasselurt

Laurbærkirsebær

Surbær

Høstanemone

Italiensk skovranke

På Havens Dag d. 10. september kan du få en mere udførlig liste over de planter, der vokser bedst i de fire verdenshjørner.

Østvendte bed 10 planter, der passer godt til halvskygge og rimelig fugtig jord

I østen stiger solen op. De østvendte bede i haven er derfor afhængige af morgensolen, men må klare sig med mere skyggede forhold indtil middagssolen langsomt skaber skygge. Jordens fugtighed i de østvendte bede er ofte rimelig god.

Stauder

Daglilje (*Hemerocallis*), Astilbe (*Astilbe*), Kattehale (*Lythrum*)

Græsser

Rørhvene (*Calamagrostis*)

Bregner

Kongebregne (*Osmunda regalis*)

Træer

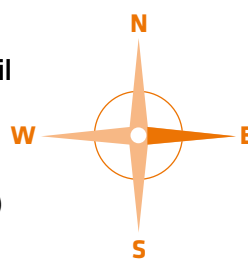
Røn (*Sorbus 'Dodong'*), Sydbøg (*Nothofagus*)

Buske

Japansk spiræa (*Spiraea japonica*) Blærespiræa (*Physocarpus opulifolius*)

Klatreplanter

Klatrehortensia (*Hydrangea anomala ssp. petiolaris*)

Japansk spiræa

Kattehale

Blærespiræa

Klatrehortensia

Kongebregne

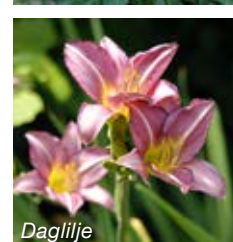
Rørhvene

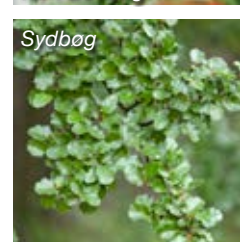
Astilbe

Røn Dodong

Daglilje

Sydbøg

Bregner

Rundfinnet radeløv (*Asplenium trichomanes*)

Træer

Robinie (*Robinia*), Pilebladet pære (*Pyrus salicifolia*)

Buske

Sommerfuglebusk (*Buddleja*), Roser (*Rosa*)

Klatreplanter

Blåregn (*Wisteria*)

Pilebladet pære

Præriehirse

Blodrød storkenæb

Find det nærmeste havecenter, der er med i Havens Dag kampagnen på www.havensdag.dk mød op på dagen, og få endnu flere nyttige informationer om planter, der gør haven til en leg.

Grønne vægge med effektivt slyngende planter

Har du overvejet at plante en grøn skærm af planter, der skal dække et mindre pænt område, et hegn eller noget af en bygning? Den løsning kan vi hjælpe dig med. Vi er nemlig så privilegerede, at der findes et stort udbud af slyngende, klatrende eller selvhæftende planter, der kan

vokse sig så store, at de helt dækker for nabokigget, kompostbunken eller en mindre pæn bygning. Lad dig inspirere til brugen af disse nyttige planter på de næste sider.

Rådhusvin, *Parthenocissus tricuspidata*

- ☀ Sol, halvskygge
- 📏 12-15 m
- 📏 6-10 m

Solidt dækkende og kraftigt voksende klatreplante. Har trelappede blade og kan kendes fra klatrevildvin, som har fem lapper. Hæfter sig med klatretråde og hæftende skive. Får de flotteste gyldne og rødlig høstfarver lige inden løvfald.

Lad dig ikke snyde af slyngplanternes kraftige vækst – de fylder meget lidt i jorden og passer derfor også perfekt til de mindre haver.

Klatrevildvin, *Parthenocissus quinquefolia*

- ☀ Sol, halvskygge, skygge
- 📏 8-10 m
- 📏 3-6 m

Løvfældende høj og bred slyngplante, der hæfter sig på samme måde, som rådhusvinen. Om foråret har den friske grønne blade, som i løbet af sommeren skifter til mørkegrøn. I efteråret sker en forvandling fra grøn til orange og helt røde blade, inden den omkring 1. december smider dem alle

Klatrehortensia, *Hydrangea anomala* ssp. *petiolaris*

- ☀ Sol, halvskygge, skygge
📏 6-7 m
🌿 3-4 m

Elsker du også hortensia? Vidste du, at du også kan få glæde af den klatrende version af hortensia, som har rigtig mange highlights gennem hele året? De nøgne grene står vinteren over med kobberagtig bark. I det tidlige forår springer lysende grønne blade ud, og i juni – juli måned ses de smukke skærme af hvide blomster. Inden løvfald står den længe med gule blade og lyser op. Plant den op ad en træstamme, en stolpe, et hegn eller husmur, hvor den selv hæfter sig fast med rødder på grenene. Vokser i helt almindelig havejord.

Tobakspibe, *Aristolochia macrophylla*

- ☀ Sol, halvskygge, skygge
📏 8-10 m
🌿 1-2 m

Hjerteformede mørkegrønne taglagte blade i en skøn forvirring af slyngende stængler, der med stor styrke er snoet sammen. Tobakspibeplanten har en unik måde at vokse op mod lyset og kræver minimal opbinding. Bruges især når der skal laves grønne stolper, men egner sig også på hegn. Blomstrer i juni-juli med små pibelignende blomster, der er skjult af de store blade.

Sådan planter du op ad en mur

Planterne er afhængige af vand, så plantens rodnet skal etableres i jord, det regner på. Desuden er jorden ikke altid så velegnet ved husmuren, hvor der ofte er bygningsmaterialer fra dengang, huset blev bygget. Plant i god afstand fra husmuren og træk så planten ind til muren.

Har der ikke før vokset planter i jorden, er det vigtigt at forberede den, inden du planter

- En tung leret jord skal gøres porøs ved at iblande spagnum og kompost. Sørg for godt dræn i bunden af plantehullet. Det kan gøres ved at grave hullet ekstra dybt og fylde et 10 cm højt lag af perlesten eller grus i hullet, inden plantejorden kommes oveni
- Er jorden fin og porøs, kan du plante din slyngplante direkte i jorden. Tilføj evt. et ca. 2 cm tykt lag kompost lige efter plantningen

Storbladet vedbend, *Hedera hibernica*

- ☀ Sol, halvskygge, skygge
- 📏 10 m
- 📏 5-6 m

Efeu er måske den mest kendte og anvendte vintergrønne plante, når der skal dækkes flader. Den bruges flittigt som bunddækkende plante, men har absolut gode evner som grøn væg. Færdige grønne hække i altankasser med rionet ses oftere og oftere i byrummet, og kan sagtens etableres hjemme i din egen have eller på altanen. Snak med din gartner om sortsvalg i forhold til placering, og kast dig ud i en "lav selv" grøn væg. Efeu er nem at arbejde med og trives i mange forskellige jordtyper.

TIPS

Plant storblomstrede klematis sammen med vedbend - den grønne baggrund fremhæver de flotte blomster.

EN TOMMELFINGERREGEL

Der skal være 10 – 20 cm til vinduesrammen og 50 cm til tagkonstruktionen.

Klatreplanter må ikke hæfte sig på træværk, som nemt bores igennem af hæfterødder. Kommer den i nærheden af taget øges risikoen for, at taget bliver utæt.

Femfinger, *Akebia quinata*

- ☀ Halvskygge, skygge
- 📏 8-10 m
- 📏 1-2 m

Elegance, letløvet og fuldt hårdfør. Sådan er det med akebia, som er en dejlig slyngplante, der desværre ikke er så udbredt. Perfekt til at dække søjler, træstammer eller i en pergola. Blomstrer med små violette vaniljeduftende blomster i maj måned. Giv den en god porøs jord at vokse i, og hjælp den lidt på vej med opbinding, så klarer den resten selv. En slyngplante, der aldrig bliver bombastisk i haven.

Vidste du at de helt friske nye skud på humle med fordel kan anrettes i en grøn salat? De smager svagt af nødder.

Humle, *Humulus lupulus*

- ☀ Sol, halvskygge, skygge
- 📏 6-7 m
- 📏 2-3 m

Humleplanter er et spændende bekendtskab. Bittesmå modhager på de bløde stængler sørger for, at den griber fat i nabostænglen eller tråden, som du har sat op. Danner en grøn søjle med lysende grønne blade i udspring, der over sommeren bliver mørkegrønne. Beskæring er unødvendig, for humle fryser helt ned hver vinter og starter forfra. Husk at plante både hun- og hanplanter for at få blomster (humleknopper) på planten.

Humle 'Aureus' er en flot gulbladet udgave.

Trompetblomst, *Campsis radicans*

- ☀ Sol
- 📏 8-10 m
- 🌿 2-3 m

Er du også betaget af de trompetformede orangerøde blomster, som sender tankerne i retning af sydligere himmelstrøg, så er trompetblomst et udmærket valg, når du har brug for en slyngende plante. Den har det bedst på en lun og solrig vokseplads på terrassen eller altanen. Dæk den med grangrene de første vintre, indtil den har fået en god størrelse. De lange lianlignende grene kan godt fryse lidt tilbage hver vinter, men planten bryder fint med nye friske skud. Kræver lidt mere opbinding end mange af de øvrige planter her på siden. Blomstringstiden er august – september.

Kamæleonbusk, *Actinidia kolomikta*

- ☀ Sol, halvskygge
- 📏 2,5-3 m
- 🌿 1-2 m

Hvis planter kunne trylle, må kamæleonbusken stå øverst på listen. Fortryllende er det at se, hvordan grønne blade med en svag lys spids forvandles til at få en hvid spids, der igen skifter farve til lysende rosa. Skønt er det også at stikke næsen i den buskede plante i juni måned, hvor den dejligste blomsterduft spreder sig fra små bitte hvide blomster. Brug kamæleonbusken i havens mindre blæsende områder; og plant den i porøs spagnumblandet jord. Eminent på hegn eller stolper. Danner de flotteste bladfarver, når den står solrigt.

ØDELÆGGER KLATRENDE PLANTER MURVÆRKET?

Boligejernes videncentre Bolius har lavet flere undersøgelser, der viser, at murværk ikke tager skade af at være dækket af en klatreplante. Det forudsætter dog, at muren er sund og intakt, og at planten klippes, så den ikke generer taget og vinduer.

Sølvregn, *Fallopia baldschuanicum*

- ☀ Sol, halvskygge, skygge
- 📏 8-10 m
- 🌿 3-6 m

Sølvregn kaldes også for arkitektens trøst, og navnet dækker over dens imponerende vækstkraft og evne til at skjule mindre kønne bygninger og hegn. Sølvregn vokser i almindelig havejord og er både robust og hårdfør. Den vokser nemt 2 – 3 m pr. år og skal beskæres, hvis den ikke har masser af plads at boltre sig på. Hvide blomster ses i store kaskader fra juli – oktober. Om vinteren står sølvregn uden blade.

Gem trampolinen væk

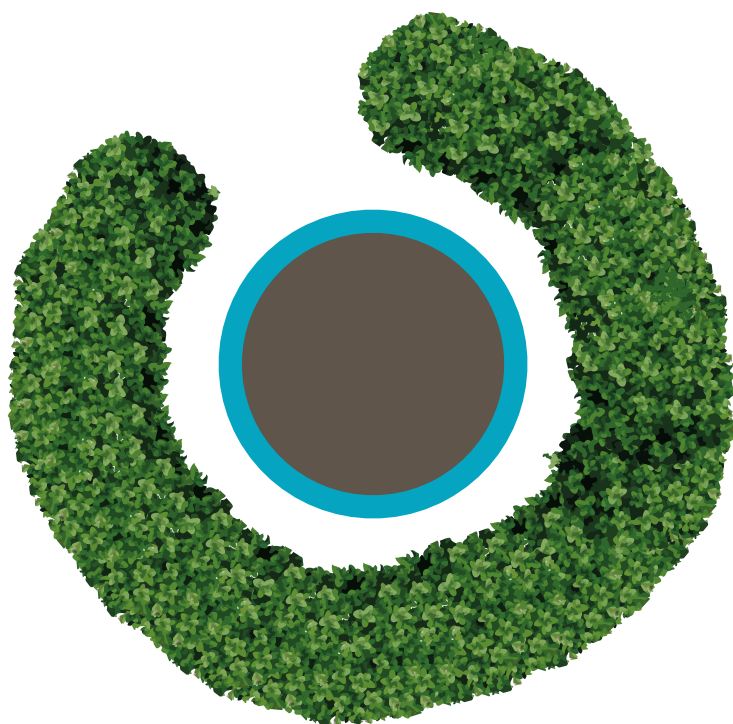
Haven skal være til for alle

Vi kender godt problemstillingen – mor vil gerne have masser af blomster i haven, far vil helst klare havearbejdet med motoriserede maskiner, og børnene vil bruge haven til at spille bold i - og hoppe i trampolin. Denne noget unuancerede opremsning skal ikke tages for personligt, men familiemedlemmernes individuelle behov er altså ikke altid de samme.

Mange familiehaver er udstyret med trampoliner, som enten står direkte på jorden/græsset eller er gravet ned, så dugen flugter jorden. I begge tilfælde er legeredskabet til stor fornøjelse, men svært at få til at passe rigtig godt ind i havens blødere, grønnere og mere naturlige omgivelser.

Del haven op med hække

Danmark er et land med mange hække. Næsten alle ejendomme er afgrænset med en hæk, der markerer, hvor matriklen går til. Det skaber en behørig afstand mod naboen og sikrer privatlivet. Flere og flere har desuden valgt at skabe rum inde i haven, og det har den effekt, at haven kommer til at virke større. Desuden kan det være praktisk med en hæk, der beskytter – eks. nær terrassens kaffekopper, når junior øver sig i at skyde rigtig hårdt med en læderfodbold!

bag en hæk

Plantevalg

De mest almindelige hække er plantet med bøg og liguster. En del haver har udskiftet hækken mod naboen med den vintergrønne laurbærkirsebær, og så er der et stigende forbrug af tuja, taks og cypreshække, der kræver meget lidt klipning og er grønne hele året.

Når det gælder om at integrere trampolinen i haven, så kan man selvfølgelig plante en traditionel hæk, men hvorfor ikke anvende planter, som vækker børnenes sanser og samtidig bidrager med blomster, frugt og efterårsløv?

Det kan hække ...

- give haven struktur, eks. som baggrund for et blomstrende bed
- markere grænsen mellem to arealer
- skabe privatliv i haver, hvor naboen er meget tæt på
- vise vej til et område – eks. køkkenhaven eller børnenes legeplads
- danne lydfilter mod trafikeret vej. En levende hæk absorberer langt mere lyd end et plankeværk
- skabe læ i områder af haven, hvor det altid blæser
- være bosted for havens vilde fugle

Solbærhæk

Solbærbuske er oprette buske med kraftige grene, der når en færdig højde på omkring 1,5 m. Hver sommer modnes de små sorte bær, som hører blandt de sundeste, vi har. Solbærbuske er meget robuste og nemme at få til at vokse i al slags havejord. Planter som uklippet hæk med en afstand på 0,75 m mellem planterne.

Et bud på fire alternative hække til afskærmning af trampolinen

Ribshæk

Solid, kraftig og nem busk, som sagtens kan fungere som højhæk på ca. 2 m. På de oprette grene vil der hvert år dannes lange klaser med lækre ribs. Husk at du både kan plante røde og hvide ribs. Planter som uklippet hæk med en afstand på 0,75 m mellem planterne. Vokser i helt almindelig havejord.

Sådan måler du op

Find en markeringsspind og en snor. Mål min. 2 m fra trampolinens ydre kant og afpas snorens længde, så den når midten af trampolinen. Opmålingen kræver to personer. Én, der holder snoren i trampolinens centrum, og én, der trækker markeringsspinden rundt om trampolinen.

Afgør om der skal planter hele vejen rundt om trampolinen, eller blot den del, der vender ud mod resten af haven, hvis trampolinen står i et hjørne. Læg en haveslange ud, så du kan danne dig et indtryk af, hvor den nye hæk skal plantes.

Sådan planter du

Skal der plantes i græsplænen, kræver det, at du graver græstørven af med 0,5 m på hver side af den nye hæk.

Derefter gælder det om at få løsnet jorden godt, så den er porøs at plante i. Sæt fikspunkter i den ønskede afstand fra trampolinen, så buen ikke bliver skæv.

Planter fra potter skal først være vandet godt op, inden du planter. Efter plantningen skal der vandes grundigt igen.

Beskæringstip

Alle frugtbuske kan tåle beskæring. Hvis du ønsker en stramt klippet hæk af ovennævnte planter, så kan du faktisk nemt få det. Du planter blot 3 – 4 planter pr. m og studser dem på siderne og toppen, når den har fået den ønskede størrelse. Mængden af modne bær vil være mindre, men opvejes af de ekstra buske, der er plantet.

Hvis du blot ønsker at styre hækkenes form, kan du med fordel fjerne de grene, som vokser mindre opret – ofte vil enkelte grene brede sig ud i bunden af busken. Fjernes de, vil hækken være nemmere at styre.

Let havearbejdet

Når planterne er vokset godt til, kan du med fordel lægge et ca. 20 cm tykt lag barkflis under planterne. Det hæmmer ukrudtet. HUSK altid at fjerne eksisterende ukrudt, inden du hælder barkflis på.

Surbærhæk

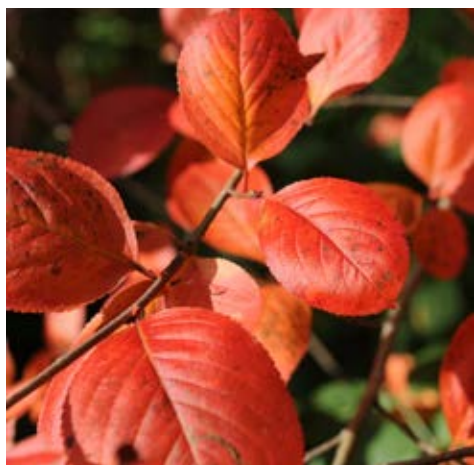
Et andet alternativ til en hæk, der kan gøre området med trampolinen kønnere at se på, er surbær. En køn prydbusk, der senere på året danner sorte bær. Hvert år i juni måned ses halvskærme med hvide eller let rosa blomster, der allerede fra september har dannet skinnende sorte bær. Bærrene er spiselige, men smager ikke så godt direkte fra busken. Til gengæld kan man lave en god marmelade, hvis man blander bærrene med syrlige æbler eller tilsætter citronsaft. Om efteråret skifter bladene til de smukkeste farver af gul, orange, purpurrød og lilla, inden de falder af.

'Aron' bliver ca. 1,5 m høj

'Hugin' bliver ca. 1m høj

'Viking' bliver ca. 1,5 m høj

Kan plantes tæt med tre planter pr. m eller som en løsere hæk med 0,75 m mellem planterne.

Blåbærhæk

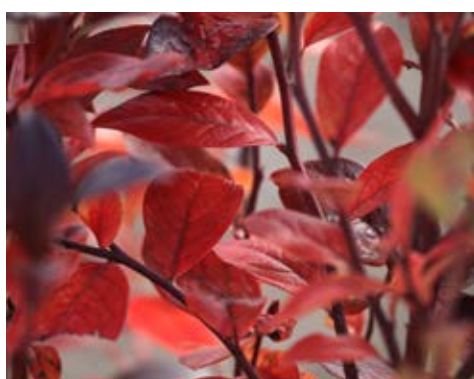
Har du mod på at grave en rende, fylde den med surbundsjord og plante blåbær, er det helt sikkert et hit hos både børn og voksne. Tænke sig at kunne stå og spise modne bær, mens børnene underholder med alle deres kunster? De modne bær med masser af vitaminer og energi er særdeles velvalgte, når man venter på, at søster, bror eller venen skal hoppe færdig. En tiltrængt pause med snack direkte fra busken.

Der findes en række forskellige sorter af blåbær, så vælg dem, der har den højde, som passer bedst til jeres trampolin.

Eksempler på sorter af blåbær:

'Blue Crop' og 'Reka' kan nå en højde på næsten 2 m

'Darrow' og 'Goldtraube' bliver ca. 1,5 m
'Putte' bliver kun godt 0,5 m.

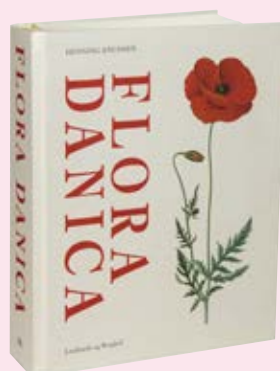
Skriv dig op til vores nyhedsbrev på

www.haveglæder.dk/tilmelding. Du kan også scanne QR koden eller gå på Facebook (Haveglæder) og melde dig til der.

Kunne du tænke dig at vinde et eksemplar af "Flora Danica"?

Haveglæder udlodder 25 stk., som udtrækkes blandt de personer, som har skrevet sig op til vores nyhedsbrev.

I midten af 1700-tallet besluttede kong Frederik 5. at alle kongerigets planter og deres anvendelsesmuligheder skulle beskrives i en samlet flora. Datidens kongerige omfattede foruden Danmark også Slesvig, Holsten, Norge, Island, Færøerne og Grønland, så det var et ambitiøst projekt, som varede i 122 år og hele seks konger, før man i 1883 kunne sende det sidste hæfte til tryk. Flora Danica er verdens største farveflora. I den nye genoptrykte version af Flora Danica har forfatter og lektor Henning Knudsen udvalgt 253 tavler, som viser de vigtigste aspekter af floraen. Bogens vejledende udsalgspris er 495,95 kr.

Lodtrækningen finder sted d. 2. oktober og vinderne får direkte besked.

Konkurrence

"Hele Danmarks Have" skal kåres

Henover sommeren 2017 optages et haveprogram på Ege-skov Slot på Fyn.

I finalen får haveinteresserede danskere indflydelse på, hvilket par, der skal vinde titlen og præmien på 200.000 kroner. Du har mulighed for at være med i lodtrækningen om at få gratis adgang til haverne, når du skriver dig op til vores nyhedsbrev.

Programmets vært, Felix Smith, skal gennem programserien følge fire forskellige par med hver deres have. I løbet af have-sæsonen vil de konkurrere om at designe deres bud på den perfekte have - og samtidig dyrke den. I hvert program gøres en ny del af haven færdig. To dommere afgør løbende hvilket par, der har klaret udfordringerne bedst, og giver dem en gevinst, som kan bruges videre i konkurrencen.

Programmet planlægges udsendt på TV2 i foråret 2018.

ISBN 87-91659-63-9

9 788791 659638 >

Besøg www.haveglæder.dk
videoklip · artikler · inspiration